

*Prikaz***Hajrudin Somun:
MAHATHIR – THE SECRET OF THE MALAYSIAN
SUCCESS**

Pelanduk Publications, Subang, Jaya, Malaysia & Dani, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, str. 276.

U teoriji međunarodnih odnosa postoje različita mišljenja o ulozi čovjeka pojedinca u međunarodnim odnosima. Često se analizom političkog djelovanja pojedinog državnika pokušava objasniti, se samo njegova diplomatska karijera, već se traže poveznice njegovog utjecaja na šira međunarodna zbivanja. Knjiga *Mahathir – The Secret of the Malaysian Success* upravo je takav primjer. Hajrudin Somun, bivši veleposlanik BiH u Maleziji, prikazuje i analizira više od pedeset godina djelovanja zasigurno najznačajnijeg političkog lidera moderne Malezije, Dato'Seri dr. Mahathira Mohamada. Autor kronološki prati politički angažman simbola malezijske nacije, od njegovih početaka kao studenta medicine u Singapuru sredinom pedesetih godina prošlog stoljeća, do ostavke na funkciju premijera Malezije i predsjednika najjače malezijske političke stranke UMNO (*United Malay National Organization*) u lipnju 2002. godine. Stoga su i poglavlja djela označena jednostavno numerički: 1960, 1970, 1980, 1990. te 2003.

U uvodnom dijelu autor nas paralelno upoznaje s osnovnim biografskim podacima Mahathira i nastankom Malezije kao moderne suverene države. Rođen 1925. godine kao najmlađe od desetoro braće, nakon završetka studija, Mahathir je radio kao liječnik u rodnom gradu Alor Setar na sjeverozapadu tadašnje Malaje. "Progresivni liječnik", kako su ga nazivali šezdesetih godina, aktivno je pratio politička previranja u svojoj zemlji (1957. Malaya kao konstitutivna monarhija s kraljem na čelu dobila je nezavisnost od Velike Britanije, 1963. je formirana Malezija, 1965. Singapur se odcijepio od Malezije) te je pod pseudonimom Che Det bilježio i objavljivao članke i komentare u javnim medijima i objavio svoju prvu knjigu *The Malay Dilemma*. Nakon teškog poraza političke partije UMNO, čije je bio aktivni član te predstavnik u Parlamentu, na parlamentarnim izborima 1969. Mahathir optužuje i oštro kritizira politiku tadašnjeg malezijskog premijera Tunku Abdul Rahmana, zbog čega je izbačen iz partije. Njegovo djelo *The Malay Dilemma* (tiskano u Singapuru) zabranjeno je u Maleziji punih 11 godina. To mu je znatno povećalo popularnost, kako među dijelom partijskih istomišljenika, a pogotovo među pripadnicima etničke skupine Malayaca jer su ideje koje je propagirao Mahathir zagovarale njihovo lakše, brže i veće uključivanje u moderne gospodarsko-socijalne tokove moderne Malezije. Svojim programom "konstruktivne protekcije" (*constructive protection*) Malayaca Mahathir je nastojao da Ma-

layci, koji čine polovinu ukupnog malezijskog stanovništva, žive pretežito u ruralnim krajevima i rade uglavnom u slabo plaćenju državnoj administraciji, učine nešto za sebe da ne budu "siromašni stanovnici prosperitetne zemlje Malezije". Stavljajući kao pozitivan primjer Kineze, koji čine trećinu malezijskog stanovništva, ali su zahvaljujući involviranosti u ekonomiju i marljivog rada pretežito naseljeni u gradovima te socijalno-ekonomski mnogo bolje prosperiraju od Malayaca, Mahathir zagovara ideju da "Malayci čim prije moraju pronaći svoje mjesto pod suncem u državi Maleziji". Godine 1972. UMNO ga ponovno prima u svoje članstvo što umnogome olakšava transparentnost njegovog političkog angažmana. Ulaskom u Parlament 1974. godine obnaša niz istaknutih političkih dužnosti (potpredsjednik Vlade, ministar vanjske trgovine) da bi 1981. u srpnju postao premijer Malezije.

Analize njegovih vizija, programa te konkretna postignuća na unutarnjopolitičkom i vanjskopoličkom planu Malezije, za vrijeme dok je bio premijer (1981.–2002.) predstavljaju središnji i stoga kvantitativno najobimniji dio djela koje predstavljamo. Politika koje se u Maleziji, ali i širom međunarodne zajednice i službeno naziva mahathirizam ("mahathirism") temelji se na unutarnjopolitičkom planu na sljedećem:

Usvajanjem dvedesetogodišnjeg plana *NEP (New Economic Plan)* nastojalo se izbjeći identifikaciju rase Malayaca kroz ekonomski položaj. Politikom pozitivne diskriminacije Malayci su dobili povoljne kredite, besplatna zemljišta i poslovne prostore za pokretanje vlastitog privatnog biznisa, mogućnost besplatnog upisa na fakultete i druge visokoškolske ustanove kao i pohađanja specijaliziranih tečajeva prekvalifikacije sukladno potrebama malezijskog gospodarstva. Time se željelo povećati postotak domicilnog malayskog stanovništva (prvenstveno u odnosu na Kineze) u malezijskom gospodarstvu.

U političkoj sferi provodi se odlučna borba protiv korupcije i kriminala (posebice u odnosu na drogu i terorizam), traži se jačanje efikasnosti vlasti na svim razinama te zadobivanje kredibiliteta političara na vlasti od strane naroda.

Zahvaljujući velikom prirodnom bogatstvu nafte, zemnog plina i palmi-nog ulja tvrdi se da Malezija može sama biti ekonomski prosperitetna zemlja, pogotovo u usporedbi s ostalim zemljama jugoistočne Azije. Uz to vlada Mahathira uvodi čitav niz protekcionističkih mjera kako bi sačuvala domaće tržište i privredu od upliva stranog kapitala i investitora.

Islam, koji je dominantna religija, ne shvaća se i ne provodi radikalno. Izjave Mahathira poput "Alah će vam pomoći ukoliko si prvo sami pomognete i nešto učinite za sebe", nisu bile dobronamjerno primane kod većine zagovornika strogog poštivanja islamskih pravila ponašanja. No, Mahathir je smatrao da visoki standardi na političkom, ekonomskom, kulturno-sociološkom planu koje je postavio prvenstveno pred Malayce, a potom i svim stanovnicima Malezije, ne mogu biti ispunjeni u sredini čija je moralna osnova radikalni islam.

Nakon ekonomske recesije sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća u jugoistočnoj Aziji, koja zahvaljujući konkretnim odlučnim Mahathirovim protumjerama nije radikalno oslabila malezijsko gospodarstvo, Mahathir

1990. lansira program *Vision 2020*. u kojem razrađuje devet novih točaka – zahtjeva koje malezijsko stanovništvo mora ispuniti do 2010. godine. Za razliku od NEP-a, čiji je primarni cilj bio ekonomsko jačanje Malezije, novim programom nastoji se postići "potpuno razvijena Malezije u različitim aspektima društvenog života – političkom, socijalnom, duhovnom, kulturološkom, psihološkom". Program *Vision 2020*. također favorizira Malayce u odnosu na druge nacionalne skupine u Maleziji.

Na vanjskopolitičkom planu, formirajući se kao moderna višenacionalna država, a dugotrajnom i jakom tradicijom sultanske vladavine, Malezija je prolazila sve faze i probleme postkolonijalnog doba, zajedno s ostalim zemljama JI Azije. Premijer Mahathir bio je odlučan i na vanjskopolitičkom planu. Zalagao se za jaku regionalnu suradnju u okviru ASEANA, usprkos povijesnog isprepletenog nasljeđa i konkretnih neriješenih teritorijalnih granica svesrdno radio na uspostavi dobrosusjedskih odnosa sa Japanom, Indonezijom, Tajlandom, Singapurom, podupirao suradnju zemalja jugoistočne Azije unutar Organizacije islamskih zemalja, Commonweltha te pokreta nesvrstanih. Još u blokovskom sustavu priznavao je Sjedinjenim Američkim Državama status najmoćnije države svijeta, ali se oštro suprotstavljao preuzimanju tzv. loših navika zapadnog društva (droga, kriminal, prostitucija...). Na brojnim međunarodnim konferencijama, uključujući i one na Zapadu, bio je cijenjen i vrlo uvažavan gost, iako se znalo da je spreman odlučno i beskompromisno napadati bogate i nepravedne u međunarodnoj zajednici. Tako je neprestano upozoravao na rastuću tendenciju podjele svijeta na sve bogatije i sve siromašnije, oštro kritizirao EEZ/EU da nastoji silom osvojiti tržišta zemalja u razvoju, prozivao Zapad da pod krinkom demokracije zemljama u razvoju nameće tzv. demokratski tip razvoja društva na koje te zemlje nisu pripremljene stoga ih većina završava s totalitarnim režimima. Na konferencijama UN-a arapske sultane javno je nazivao "malim despotima", bio je inicijator zaštite Antarktika od stacioniranja bilo kakve vrste naoružanja ili vojnih baza. Usprkos postojanju blokova i nesvrstanih te dobrih veza Malezije sa sva tri pola, govorio je kako Malezija u stvari "dušom ne pripadna niti jednom bloku". Još tada svijet je dijelio na razvijeni Sjever i nerazvijeni Jug, a Maleziju je vidio kao glasnogovornika tzv. Trećeg svijeta. Respektirao je jedino UN smatrajući da bi "za većinu malih, nerazvijenih zemalja i zemalja u razvoju svijet bez UN-a bio nezamisliv". "Jedino što u budućnosti može oslabiti politički utjecaj UN-a na međunarodnoj sceni su sebični interesi velikih sila", govorio je Mahathir.

Danas je Dato'Seri dr. Mahathir Mohamad uspješan poslovni čovjek u Maleziji, član simbola malezijske naftne i gospodarske moći, državne kompanije Petronas. Malezija je politički stabilna, ekonomski jaka, međunarodno respektirana zemlja. Nezaposlenost je oko 5 posto, GDP oko 40 tisuća dolara, 30 milijardi dolara državnih rezervi osigurava joj ekonomsku stabilnost a da šest mjeseci ništa ne proizvede. Malezija je lani bila 18 svjetska trgovačka nacija. Nafta, plin i palmino ulje glavni su joj izvozni aduti, godišnje je posjeti oko 30 milijuna stranih turista. Usprkos američkoj politici "mrkve i batine" prema Maleziji,

Washington je nekoliko puta javno priznao kako je "Mahathir slučaj za sebe, čovjek kojeg se ne mora voljeti, ali ga se svakako mora respektirati". Danas su Sjedinjene Države Maleziji prvi, a Malezija SAD-u 11 trgovački partner, a 2004. godine SAD su u Maleziju investirale 10 milijardi dolara.

Obrazovanje je i dalje visoko pozicionirano na listi vladinih prioriteta. Na 23.3 milijuna stanovnika Malezija ima 350.000 studenata, od čega 50.000 studira u inozemstvu, a 26.000 studenata iz inozemstva studira u Maleziji. U državnoj administraciji od milijun zaposlenih 300 tisuća je učitelja i profesora.

Ono u čemu premijer Mahathir sa svojim suradnicima nije uspio je veća harmonizacija malezijskog društva u gospodarskom sektoru s obzirom na pripadnost nacionalnoj manjini. Malayci su i dalje ostali privrženi političkom životu i slabije plaćenim ali sigurnim poslovima u državnoj upravi, dok Kinezi drže ekonomiju. Od deset najbogatijih ljudi lani u Maleziji samo su tri Malayca, a sedam Kineza. Mahathir priznaje svoj neuspjeh na tom planu i objašnjava ga "životnim credom i kulturom Malayaca koja ne podrazumijeva naporan rad i preuzimanje rizika".

"Slučaj, fenomen ili čudo Mahathira", kako ga autor na kraju djela naziva zoran je prikaz utjecaja pojedinca na kreiranje unutaršnjeg i vanjskopoličkog okruženja zemlje u kojoj je djelovao. No svaka politička odluka, rezultat je različitih varijabli, od individualnih karakteristika osobe koja odluke donosi do najrazličitijih inputa i outputa okruženja u kojem ona djeluje. Mahathir je bio odlučan, uporan vođa, s jasnom vizijom kakvu Maleziju želi. Lukav, obrazovan, bez religijskih ograda koje bi ga sputavale u provedbi svojih nakana, ali i dovoljno hrabar da ih do kraja provede, Mahathir je živio u vremenu kada je takvu svoju viziju mogao zagovarati i provoditi. Njegova veličina ogleđa se i u tome što je, svjestan promjena na međunarodnoj sceni, kontinuirano bio voljan i sposoban revidirati svoje metode te pronalaziti nove adekvatne načine za provedbu svoje vizije. Istoznačnost cilja koji je želio postići potvrđuje se i ako se analiziraju njegova najznačajnija djela: *The Malay Dilemma*, *The Challenge*, *Vision 2020*, *A New Deal for Asia*. Uz sve argumente za i protiv vladavine Mahathira evidentno je da Mahathir danas ima dovoljno razloga biti ponosan na svoju Maleziju, isto kao što je i Malezija ponosna na svog najutjecajnijeg premijera.

Djelo Hajrudina Somuna *Mahathir: the Secret of the Malaysian Success* stoga najsrdačnije preporučamo diplomatima i državnim dužnosnicima, ako su navikli čitati i spremni učiti na tuđim primjerima. To je svakako znanstveno korisno i nezaobilazno štivo studentima međunarodnih odnosa, povijesti diplomacije i suvremene povijesti od diplomatskih do doktorskih studija. Preporučamo ga novinarima koji se bave vanjskom politikom, posebno regijom jugoistočne Azije te svima onima koji žele naučiti nešto o Maleziji ili se spremaju posjetiti tu, po mnogo čemu značajnu i zanimljivu azijsku zemlju.